

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

ZAGOVORNIŠTVO STAREJŠIH

angleško: *advocacy for older people*

nemško: *die Seniorenvertretung*

francosko: *la promotion des personnes*

âgées, plaidoyer pour les personnes âgées

Z višanjem starosti prebivalstva, je vse več starejših ljudi, ki so zaradi dejavnikov, kot so družbena izoliranost, bolezni, jemanje specifičnih zdravil oziroma splošnega slabšega stanja, deloma ali popolnoma omejeni pri samostojnem varovanju svojih interesov in pravic.

Beseda zagovorništvo v Sloveniji od začetka njenega razvoja in uveljavitve naprej opredeljujemo kot dejavnost, ki vključuje eno osebo, več oseb ali skupino ljudi – uporabnikov socialnovarstvenih storitev in njihove predstavnike (**zagovornike**). Njihov namen je zavzemanje pri vplivnih drugih za uresničevanje potreb in želja uporabnikov, za njihovo opolnomočenje ter za doseganje njihovih skupnih ciljev. Bistvo zagovorništva je, da omogočimo ljudem, da se aktivno vključujejo v reševanje svojih problemov v smeri, ki ji želijo slediti. Obseg zagovornikovega delovanja lahko zajema splošne teme človekovih pravic in dostojanstva, reševanje nesporazumov ali krepitev glasu uporabnikov v dnevnikih stikih ter v vsakdanjem življenju v različnih ustanovah. Poleg neposredne pomoči se ukvarja zagovornik tudi z družbenimi dejavnostmi širšega pomena z namenom izboljšanja splošnega položaja določene skupine prebivalstva.

Izraz zagovornik se je v našem prostoru že uveljavil v praksi na nekaterih področjih v obliki pilotnih projektov, npr. pri zagovorništvu otrok. Zakonsko se je uveljavil s sprejetjem zakonodaje na področju pacientovih pravic ter na področju preprečevanja nasilja v družini. Potreba po njem pa se jasno izraža na

področju zagovorništva starejših in invalidov, kjer skušajo potrebo po zagovorniku reševati s številnimi razvojnimi programi. Naša zakonodaja torej ne pokriva vseh vidikov zagotavljanja zagovorniške pomoči za vse skupine oseb, ki ne morejo same skrbeti za svoje koristi in interese. Mednje sodi tudi zagovorništvo za starejše onemogle osebe, čeprav le-to postaja pri nas vse bolj aktualno.

V anglosaškem sistemu se za zagovorništvo starejših uporablja *termin advocacy for older people*. Beseda *advocacy* izhaja iz latinske besede **advocatus**, ki izvirno pomeni nekoga, ki je poleg obravnavanih oseb poklican k obravnavi. V rimskem pravu so s tem izrazom označevali nekoga, ki ga je tribunal oziroma obtoženec priklival z namenom, da brani obtoženca. Najverjetneje se je zaradi vpliva rimskega prava v vseh jezikih evropskih kontinentalnih držav, ki so prevzele rimsko pravno tradicijo, vključno s slovenskim, uveljavila uporaba izpeljanke latinskega izraza advokat kot izraz za **odvetnika** in se torej v slovenskem pravnem redu uporablja za osebo, ki obtoženca zagovarja pred sodiščem kot odvetnik in je pri tej rabi poudarjena funkcija, ki jo ta oseba opravlja. Za razliko od slovenskega izraza advokat angleški izraz *advocacy* ni rezerviran samo za poklic odvetnika (za odvetnika, ki ima pravno izobrazbo, uporabljajo Angleži različne izraze: *solicitor, barrister* ipd.), temveč ga Angleži uporabljajo v širšem kontekstu in zajema tudi druge vrste zagovarjanja pravic in interesov posameznikov kot skupin.

Termin zagovorništva pri nas od njegove uveljavitve dalje v praksi obsega širši spekter dejanj od **odvetništva** in odgovarja prvotnemu pomenu ter se je zato po mnenju nekaterih strokovnjakov s področja socialnega dela

popolnoma uveljavil. Iz tega stališča izhaja, da angleškega termina *advocacy* pomensko ne gre enačiti s slovenskim terminom odvetništva, čeprav smo latinsko besede *advocatus* v slovenščino prevedli kot odvetnik – uporaba besede zagovornik je namreč širša. Čeprav se termin zagovornik pogosto uporablja v slovenskem pravu kot sopomenka pojmu odvetnik, po mnenju socialne stroke teh dveh pojmov ne gre enačiti, saj zagovornik po tem stališču ni nujno le odvetnik, čeprav je vsak odvetnik obenem tudi zagovornik.

Od ureditve sistema *skrbništva* za odrasle osebe je v veliki meri odvisno, kako se v različnih državah zagotavlja zagovorništvo za tiste starejše osebe, ki niso sposobne poskrbeti za lastne interese, koristi in pravice. V slovenskem pravu tako lahko sodišče polnoletnim osebam, ki same niso sposobne skrbeti zase, delno ali popolnoma odvzame opravilno sposobnost in postavi to osebo pod skrbništvo. Skrbnik, ki se ji določi, pa postane **zakoniti zastopnik** te osebe ter oblikuje in izjavlja voljo v njenem imenu za opravo pravnih dejanj. Ločiti je treba med pojmi **zastopništva** in **skrbništva**: zastopništvo je pojem, ki ima širši pomen od skrbništva in pomeni vsakogar, ki zastopa osebo, ki nima polne poslovne sposobnosti (ne le polnoletnih oseb).

Socialna in pravna stroka stojita na stališču, da bi bilo morda treba preurediti področje zagotavljanja pomoči za šibkejše. Mogoče bi kazalo razmisliti o odpravi odvzema poslovne sposobnosti za polnoletne osebe, kot tudi o omejitvi sistema skrbništva za odrasle osebe. Naša pravna teorija, podobno kot druga stroka, predlaga, da se v slovensko pravo hkrati z navedenimi spremembami vpelje nova možnost za uveljavljanje pravic starejših onemoglih oseb na različnih področjih z uvedbo osebe, katere naloga bo opolnomočenje starejših ljudi. Njena vloga naj smiselno zajema vsebino pojma zagovorništvo, imenuje pa naj se

pooblaščenec. Pravna teorija namreč opozarja, da lahko uporaba besede zagovornik s pomenom, ki ga opisuje to geslo, prinaša zmedo pri razlikovanju med zagovornikom, ki nastopa v sodnih postopkih, in zagovornikom oziroma pooblaščenecem, ki zagovarja pravice uporabnika v bolnišnicah in zavodih in na drugih področjih. Kot zgled ureditve pravna teorija navaja pooblaščenca za »uveljavljanje posameznikovih pravic na področju medicine« ali t. i. zdravstvenega pooblaščenca, ki ga je uzakonil Zakon o pacientovih pravicah.

Ana Vujović

NEFORMALNI OSKRBOVALCI

angleško: *informal carers, informal caregivers*

nemško: *informelle Pflegekräfte*

hrvaško: *neformalni njegovatelji*

srboslovensko: *neformalni staratelj*

francosko: *les aidants informels*

Pojem neformalni oskrbovalci vključuje tri skupine ljudi, ki pomagajo starostno onemoglim, bolnim in invalidnim ljudem pri *osnovnih in instrumentalnih vsakdanjih opravilih* ter pri zadovoljevanju drugih njihovih potreb – to so: *družinski oskrbovalci, sosedje in prostovoljci*. Pojem neformalni oskrbovalec izraža nasprotje od poklicnega in službenega oskrbovalca; nikalna oblika besede kaže, da je bilo doslej večina strokovne in politične pozornosti usmerjene v formalno, to je *strokovno, poklicno in institucionalno oskrbovanje*.

Uporablja se tudi pojem *laični oskrbovalec*, ki poudarja nasprotje s strokovno usposobljenim oskrbovalcem. Ta izraz ni alternativa za pojem neformalni oskrbovalec, ampak izraža v sodobnem družbenem kontekstu pejorativno razvrednotenje kakovosti neformalnega oskrbovanja. Večina neformalnih oskrbovalcev ima namreč različna znanja in veščine za oskrbovanje in nego od prej (neredki celo poklicno, saj so prej ali slej tudi poklicni oskrbovalci v vlogi